

- 1612 The original mscr KK Coll. 539.26.22 (Varia 1.22) p. 355 is a single page measuring ca. 18.5 x 23 cm.
- 1613 *Det ges dock* || 1. i egenskap af || 2. Det ges wisseligen
- 1614 *äro i* || äro kanske de flesta i
- 1615 *hvilka dyrka* || som ho
- 1616 *i deras* || såsom utan
- 1617 *och [...]* icke || utan att i det ring[aste]
- 1618 *tillbedja* || skänka sin dyrkan åt
- 1619 *wattnet* || ~ i deras
- 1620 *Kanske [...]* märkas || Om denna dyrkan är ursprunglig, så bör man dock antaga
- 1621 *lefvande [...]* wäsenden || lefvande, personliga wäsen med själ begåfvade
- 1622 *Af [...]* slag || Likaså
- 1623 The mscr KK Coll. 539.2.4 (Fennica 2.4) p. 127–130 consists of a sheet of paper folded in two. The size of the pages thus formed is ca. 11.5 x 37 cm. Castrén wrote out all these notes at once, but they seem to have been collected during a longer period. The notes from Satakunta and Ostrobothnia are most probably from his voyage to the north in the autumn of 1841, but the ones from Mäntyharju and Kesälahti may even have been collected during the journey to Karelia in summer 1839.
- 1624 The shared original form for the infinitive signs for Baltic Finnish and Saami is a combination of an originally deverbal nominal suffix **-ta/tä* and the sign of the lative **k*. In different languages it has developed phonologically in different ways. On the historical development of the form, see Korhonen, M., 1974: 122 etc. In the Saami languages the outcome of the *t* element is what is most clearly visible. In Finnish standard language and several dialects there is a clusile-like glottal sound which is not shown in writing but can appear in speech. In any case, it triggers gradation (= alternation of strong and weak grade of certain consonants) like any other consonant. Castrén's grammar of Finnish, see Castrén 2019: 671–758. (KH)

Appendix 8.4

Det¹⁶¹² ges dock¹⁶¹³ individer, och sådana äro¹⁶¹⁴ i norra Sibirien de flesta, hvilka¹⁶¹⁵ dyrka naturföremålen i¹⁶¹⁶ deras materiella form, och¹⁶¹⁷ aldeles icke weta något om de inneboende andarne, aldeles på samma sätt som de äfven tillbedja¹⁶¹⁸ himmelen, solen, elden, wattnet¹⁶¹⁹ och andra elementära makter. Kanske¹⁶²⁰ är denna dyrkan i sjelfva verket den ursprungliga, men härwid bör märkas, att de vildar, som t. ex. dyrka träd och stenar, städse betrakta de dyrkade föremålen såsom lefvande¹⁶²¹ och personliga wäsenden. Af¹⁶²² samma slag är jemwäl den dyrkan, som de egna åt sina gudabilder. Spörjer man dem, genom hvad under ett stycke träd eller sten, en docka af ekorr- och hermelin-skinn kan förwandlas till en gud, så får man wanligen nöja sig med detta svar: ”wi weta det ej, men wi dyrka samma slags gudar, som våra fäder dyrkat före oss och under hvilkas beskydd de lefwat ett lyckligt lif.”

❖ 127 ❖

9

Hvarjehanda anmärkningar¹⁶²³

Infinit[iv] Ottaat, lähtiät, veät, m. m.¹⁶²⁴

Jättrösen omtalas straxt wid ankomsten till Björneborgs län och särdeles i Säkylä¹⁶²⁵, der de skola finnas vid Säkylä sjö och i Köyliö¹⁶²⁶ (?). De kallas *Jätin haudat* och *Hiitten kiukaat*. I *Kumo*¹⁶²⁷ finnes äfven en så kallad *Hiien kellarari* – förmodligen¹⁶²⁸ en bergskrefva, som enligt berättelsen är försedd med fasta dörrar, som innesluta silfver och guld. Ifrågavarande Jättrösen äro förnämligaft vid kusten befintliga – så väl wid Bottniska som Finska viken. I största mängd anträffas de dock uti Laihela¹⁶²⁹. Norrut anträffas de ännu i Kelwiä¹⁶³⁰, ja till och med i Rautio¹⁶³¹ kapell under Kalajoki, kanske ännu högre upp. – De flesta Jättrösen äro aflånga och mer eller mindre infallna i midten. Somliga äro likväl runda och något platta i spetsen, utan ingröpning. Man har upptäckt kål i deras botten. (Se vidare Åbo Tidn[in]g)¹⁶³². De äro vanligen uppförda på klippor eller berg. I Karvia besåg¹⁶³³ jag flere smärre rösen; men der omtaltes äfven ett röse, som skall ega tydliga spår af väggar, och der skall Thors (Tuori) bild blifvit förvarad och dyrkad. Nära intill finnes ett hemman, Tuorila.¹⁶³⁴ De i Karwia befintliga rösen kallas ömsom *Hiitten Kiukat*¹⁶³⁵, ömsom *Lapin rauniot*, och voro belägna på smärre hymplar af ett kärr, som

❖ 128

- 1625 Säkylä is in the region of Satakunta at N6777099 E248352 (N61°2'53" E22°10'15"). (TS)
- 1626 Köyliö (Fi.)/Kjulo (Swe.) is a former parish, at present part of Säkylä in Satakunta at N6784726 E247393 (N61°6'56" E22°18'35"). (TS)
- 1627 Kokemäki (Fi.)/Kumo (Swe.) is in Satakunta at N6800400 E250796 (N61°15'29" E22°21'7"). (TS)
- 1628 *förmodligen en bergskrefva* || ett ställe i en
- 1629 Laihia (Fi.)/Laihela (Swe.) is in Southern Ostrobothnia at N6992774 E247376 (N62°58'35" E22°0'46"). (TS)
- 1630 Kälviä is a former parish, now part of Kokkola in Central Ostrobothnia at N7086547 E325463 (N63°51'45" E23°26'52"). (TS)
- 1631 Rautio is in Northern Ostrobothnia at N7108494 E363700 (N64°4'34" E24°12'18"). (TS)
- 1632 Castrén is referring to Ganander 1782. (TS)
- 1633 *besåg jag* || finnas
- 1634 Tuorila is in present-day Merikarvia at N6871494 E217863 (N61°52'16" E21°37'54"), and there are Bronze Age cairns at two separate sites west of the village, Hiittenkallio and Hirvikallio (Hiidenharju 484010019 and Hirvikallio 484010022). Museovirasto, kulttuurisympäristön palveluikkuna https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx. (TS)
- 1635 *Hiitten Kiukat* || J[ätin]
- 1636 Vöyri (Fi.)/Vörå (Swe.) is in Southern Ostrobothnia N7011266 E261092 (N63°9'4" E22°15'20"). (TS)
- 1637 *skall* || enl[igt]
- 1638 *under [...] tid* || fordom
- 1639 This is a reference to one of the mythical prehistoric kings of Finland. (TS)
- 1640 Castrén describes typical the Bronze Age burial cairns of Western Finland here. Their distribution extends throughout the coastal region from Viipuri (Vyborg) to Tornio. The largest ones are from the Early Bronze Age

- (ca. 1500–1300 BCE) and usually contain only a few finds or no finds at all. The cairn burial tradition was adopted from Scandinavia and it is also considered a possible sign of immigration. The largest cairns are found in Satakunta. Lavento 2015: 160–169. (TS)
- 1641 Kokemäki.
- 1642 Tyrvää (Fi.)/Tyrvis (Swe.) is a former parish in Satakunta, today part of Sastamala, at N6808924 E283025 (N61°21'13" E22°56'29"). (TS)
- 1643 No Bronze Age graves are known from Sastamala at present. Museovirasto, kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx (Sastamala). (TS)
- 1644 Castrén means Villala village in the former parish of Kesälahti in Karelia, now part of Kitee, at N6881937 E634048 (N62°2'45" E29°33'49"). Cf. p. 593. No Bronze or Iron Age graves are known from the village. Museovirasto, kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx (Kesälahti). (TS)
- 1645 Kiiminki is a former parish in Northern Ostrobothnia, presently belonging to Oulu, at N7224145 E441754 (N65°8'8" E25°45'31"). No Bronze or Iron Age graves are known from within its borders. Museovirasto, kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx (Kiiminki). (TS)
- 1646 *Jatulintarha* ('giant's garden' or 'giant's enclosure') means a round or oval stone labyrinth. These structures are dated from the Early Iron Age to the historical period. They may have marked territorial right of possession in border regions between villages or parishes, but a function connected to solar cult has also been proposed. They are found in most parts of Europe, also along the coasts of Finland, but no definite ones are known from Keminmaa. Museovi-

kallades *Lapin lakso* – Jag upptäckte i ett af dem bränd sten. (Jag eger ett spjut, som är uppgrävet i ett stenröse i Wörå¹⁶³⁶). Äfven gyllne armband skola hafva blifvit funna i dem, samt i alla aska, i somliga ben. – Ganander omtalar ett ställe *Attan pää*, men backen heter rätteligen Ättän otta (af Acce, liksom metsä till mettä). Der skall¹⁶³⁷ under¹⁶³⁸ Guns tid¹⁶³⁹ hafva funnits ett röse, nu synes inga spår deraf.¹⁶⁴⁰

Hiidet och *Jättiläiset* äro i Satakunda identiska. De hafva varit mycket starka. En Hiisi har fattat tag i en klippa, slungat den 1/8 dels mil framåt, hvarunder klippan skall hafva brustit, och har den ena delen deraf nedfallit i Kumo elf, samt bildat der en fors. Det andra stycket står ännu vid ett stall, och man kan derå urskilja spåren af Hiisis fingrar. – Hiidet sägas hafva uppbyggt kyrkor. När Kuumo¹⁶⁴¹ kyrka uppfördes, bodde några Hiidet på ett närbeläget berg, Ripowaara. När de hörde *Kanns* (kyrkans namn) *kattar gnälla*, nedrefvo de kyrkan, och anbefalte, att den skulle byggas på sitt närvarande ställe. Då befolkningen åtlyddes, åstadkommo de att, hvad om dagen uppbygdes, om natten tillväxte md hälften.

❖ 129

– Äfven i Tyrwis¹⁶⁴² skola finnas *jätterösen*.¹⁶⁴³

– I Kesälaks Socken och Willa-by¹⁶⁴⁴ finnes *Lapin rauniot* en stengraf. Dylika omtalas i *Kimingi*.¹⁶⁴⁵

– *Jatulin tarhat* i Kemi¹⁶⁴⁶ på holmar i Borgå vid Fin[n]by¹⁶⁴⁷, i Satakunda m. m. En *Jatulin tarha* i Kemi har ett¹⁶⁴⁸ årtal som börjas med 14 --. (De öfriga siffrorna äro förstörda).

— *Sawolahti* är en wik af Saimen¹⁶⁴⁹. Säges fått sitt namn deraf, att, då Finnarne kommo till orten, *en rök ur någon Lappby* lägrat sig öfver viken.

— *Lapinkivi* i Mändyharju¹⁶⁵⁰ har erhållit detta namn, emedan Lapparne på samma sten ställt en hund att drifva fisk i nätet.

— *Hiienniemi* i Lochteå¹⁶⁵¹. Här säges en Hiisi varit bosatt.

— *Tuorila* är ett namn på många hemman i Finland. Likaså *Teppo* och *Luoma* k[al]l[a]s ett hemman i Kalajoki.

Äfven i Torneå brukas¹⁶⁵² Casus-ändelsen *-sta* adverbialiter för *-sti*.¹⁶⁵³

Rapia före[ommer] blott i Arch[angelska] och Kemi-Finskan.¹⁶⁵⁴

Laib, bröd i Tyskan.

rasto, kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx (Keminmaa); Pietiläinen 1999; Ridderstad 2013. (TS)

1647 There are three known labyrinth sites in the Porvoo (Swe. Borgå) archipelago, on islets on both sides of the island of Emäsalo/Emsalö. The central point of a triangle between these islands is at ca. N66°46'87" E42°30'64" (N60°12'6" E25°36'44"). Museovirasto, kulttuuriympäristön palveluikkuna: Porvoo 613010072 (Andersholmen), 613010036 (Rågskär), 613010037 (Skallerhamn). https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx (Porvoo). (TS)

1648 *ett* || af

1649 Lake Saimaa (Fi.)/Saimen (Swe.) in South-East Finland, N67°22'67" E57°08'13" (N61°15'29" E28°19'12"). (TS)

1650 Mäntyharju is situated in Southern Savonia, at N68°08'485" E49°07'93" (N61°24'37" E26°49'39"). (TS)

1651 Lohtaja (Fi.)/Lochteå (Swe.) is a former parish in Central Ostrobothnia, today part of Kokkola, at N71°04'134" E32°9'042" (N64°1'18" E23°30'2"). Cape Hii(d)enniemi cannot be precisely located. (TS)

1652 *brukas* || förekommer

1653 The use of the relative case ending as an adverbial derivative is quite usual both in dialects of Finnish and old literary Finnish. See, e. g. Hakulinen 1979: 231–233. Some adverbs with the relative ending are also used in standard Finnish (*välistä, äkistä*). (KH)

1654 There are several different *rapia* words in the dialects of Finnish, on the meaning of which see, e.g. Nikkilä1981: 67–69. Without knowing the meaning and context it is impossible to say which one Castrén meant, because information on distribution from his time is not based on systematic research and is thus unreliable. On different equivalents to the nomines of general Finnish in different dialects, see, e.g. Kettunen 1940, map 191. (KH)